

УДК 336. 221

Синчак В. П.,*доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів Хмельницького університету управління та права***Ярмоленко Ю. Ю.,***Хмельницька МДПІ*

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА СПЛАТОЮ ПОДАТКІВ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті проаналізовано особливості державного контролю за діяльністю суб'єктів малого підприємництва. Наведено авторське визначення методу спостереження в державному фінансовому контролі за сплатою податків та обґрунтовано доцільність його застосування в перспективі.

Ключові слова: метод спостереження, податковий контроль, державний фінансовий контроль, державний фінансовий контроль за сплатою податків.

В статье проанализированы особенности государственного контроля для функционирования субъектов малого предпринимательства. Представлено авторское определение метода наблюдения в государственном финансовом контроле уплаты налогов и обоснована необходимость его применения в перспективе.

Ключевые слова: метод наблюдения, налоговый контроль, государственный финансовый контроль, государственный финансовый контроль уплаты налогов.

The features of state control over the activities of small businesses are analyzed. The author's definition of the method of monitoring in the state financial control over tax payments is given, and the expedience for its use in the prospects is grounded.

Keywords: the method of monitoring, tax control, state financial control, state financial control over tax payments.

Постановка проблеми. Із запровадженням в Україні спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, унормуванням термінів, періодів податкових перевірок і перехід на ризиково-орієнтовану систему відбору платників для їх проведення податковими інспекціями, суттєво зменшилась роль традиційно застосовуваних методів у державному податковому контролі за сплатою податків суб'єктами малого підприємництва. За таких умов відтермінується в часі, а отже, і мінімізується вплив суб'єкта

на підконтрольний об'єкт, що позначається на величині податкових надходжень через порушення термінів переходу на загальнодержавну систему оподаткування, у випадку недотримання останніми вимог нормативно-правових актів стосовно величини виручки, чисельності працівників, форми розрахунків за продукцію тощо; призводить до зростання стимулів застосування підприємствами інших галузей національної економіки різних схем ухилень, в яких головна роль відводиться платникам єдиного податку; стримується зростання крупного капіталу внаслідок його подрібнення та зосередження в малих підприємствах і у фізичних осіб – суб'єктів господарської діяльності й альтернативного оподаткування.

Відтак, виникає необхідність у застосуванні більш глобального контролю за сферою охоплення підконтрольного об'єкта, зокрема, державного фінансового з нетрадиційними методами, що, до цього часу, хоч і використовувались, але не завжди достатньо. Серед них особливе місце, на нашу думку, має відводитись спостереженню як одному з найбільш ефективних прийомів проникнення у механізм утворення об'єктів та баз оподаткування дрібного бізнесу. Проте, як показує аналіз літературних джерел, зазначений метод ще не знайшов належного застосування в державному фінансовому контролі й особливо за сплатою податків. Наслідком цього стають недостатньо опрацьовані регіональні програми соціального та економічного розвитку, в яких відчувається брак єдиної методики організації процесу спостереження та оцінки інформації з оподаткування малого та середнього підприємництва з метою прийняття ефективних управлінських рішень. Усе це й зумовлює проблему теоретичного та прикладного змісту і потребує її додаткового розгляду в цій науковій статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що питання державного фінансового контролю представленні загалом у працях В. І. Антипова [1], М. Т. Білухи [2], С. С. Брехова [3], Є. В. Калюги [4], В. Онищенко [5] та інших авторів. Однак прагматизм функціонування спрощеної системи оподаткування доводить його неефективність при впливі на суб'єктів малого підприємництва сьогодні і потребує нових підходів до організації контрольно-перевірочної роботи із застосуванням властивих методів, що з цієї точки зору залишаються мало дослідженими. Мабуть, саме тому, як зазначено в праці [6, с. 10], недостатньо уваги зосереджується на одному з важливих методів фінансового контролю – спостереженню за видами економічної діяльності в системі міжбюджетних відносин як між центром та регіонами, так і в межах територіальної галузевої структури економіки.

Мета і завдання дослідження. Беручи до уваги вищенаведене, метою статті є визначення ролі та місця методу спостереження в державному фінансовому контролі за сплатою податків суб'єктами малого підприємництва та надання рекомендацій із удосконалення податкової складової в регіональних програмах підтримки дрібного бізнесу в системі міжбюджетних відносин.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах господарювання мале підприємництво (МП) є органічним структурним елементом сучасної ринкової економіки. Тому фінансове регулювання його розвитку в регіоні, в першу чергу, повинно спрямовуватись на забезпечення платоспроможності, підтримання економічної безпеки господарюючих суб'єктів, встановлення зручних термінів сплати податків, оптимізацію ефективного розподілу бюджетних та кредитних ресурсів за видами господарської діяльності та напрямками їх використання, що особливо важливо в період кризових явищ у фінансовій сфері. Саме на реалізацію таких пріоритетних форм регуляторної політики й повинні бути спрямовані фінансові механізми, які доповнювалися б ефективною системою фінансового контролю з властивими йому методами (рис. 1).

Рис. 1. Методи фінансового контролю

Примітка. Побудовано за даними [2, с. 64].

Зазначене більшою мірою стосується й державного податкового контролю

лю. Проте, враховуючи особливості функціонування спрощеної системи оподаткування та тих завдань, що покладаються на державну податкову службу в умовах дії спеціальних податкових режимів, доводиться констатувати про об'єктивну втрату ефективності останнім, який спрямований, в основному, на контролювання за нарахуванням і сплатою податків і зборів до відповідних бюджетів. Тому, сприяючи розвитку МПІ, потрібно зважати й на регіональні відмінності, які залежать від спеціалізації регіонів, їх географічного розташування, міграції капіталу та ресурсів у найбільш привабливі території, які за рахунок більш розвинутої інфраструктури та достатнього податкового потенціалу залучають фінансові потоки від інвесторів. Отож, якщо за таких обставин втримати на відповідній території бюджетоформуючих платників не завжди вдається, бюджетні втрати від міграційних явищ платників податків компенсуються за рахунок інших суб'єктів господарювання регіону, що, безперечно, як зазначено у праці [7, с. 44-45], впливає на нерівномірність регіонального оподаткування та примушує місцевий бізнес використовувати схеми мінімізації платежів, звісно, в межах чинного законодавства.

Тому виникає необхідність розширення сфери впливу на підконтрольний об'єкт із використанням всієї системи державного фінансового контролю з характерними для нього організаційними зв'язками між його суб'єктами, до яких, на нашу думку, слід віднести не лише податкові й інші фінансові установи, але й органи місцевого самоврядування та виконавчі комітети сільських, селищних і міських рад, обласні та районні адміністрації, як найбільш зацікавлених осіб у збільшенні податкових надходжень до бюджетів територіальних громад від платників, що здійснюють свою діяльність у регіонах. Проте і тут існує чимало проблем, зокрема, недооцінка місцевими органами влади ролі оподаткування малого бізнесу та фінансового контролю в соціально-економічному розвитку території. Такий висновок ґрунтується на проведеному аналізі Регіональної програми підтримки малого підприємництва Хмельницької області на 2009-2010 роки (далі Регіональна програма) [8]. І хоча на 57 її сторінках (із врахуванням таблиць та графіків) серед 12 зовнішніх перешкод подальшого розвитку підприємництва в області зазначено одним реченням про недосконалість системи оподаткування, що призводить до нетрадиційних шляхів господарювання ("тіньова діяльність", доведення до банкрутства), однак жодного додаткового статистично-аналітичного матеріалу, який підтверджує зазначений висновок, у цьому документі не наведено. Останнє ще більше переконує у недостатній взаємодії та обміні інформацією між суб'єктами державного фінансового контролю, в тому числі і з місцевими органами влади.

Дещо подібне спостерігається й у третьому розділі Регіональної програми під назвою "Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка", в якому передбачено здійснення спільного моніторингу Обласним центром зайнятості та Державною податковою адміністрацією у Хмельницькій об-

ласті за ефективністю надання безробітним одноразових виплат із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування (ФССВБ) для організації підприємницької діяльності. Такий розподіл обов'язків вказує, швидше за все, на зменшення ефективності державного фінансового контролю, оскільки останній не входить у функціональні обов'язки податкових органів. У той же час, для проведення моніторингу ефективності використання суб'єктами малого підприємництва коштів фінансово-кредитної допомоги (в тому числі через "призму" сплати податків), залучено лише Регіональний фонд підтримки підприємництва (РФПП) та Головне управління економіки Хмельницької облдержадміністрації, тоді як контролюючі органи (насамперед КРУ та податкова служба) серед виконавців цього методу навіть й не згадуються, що більш ніж переконливо підтверджує наведену вище думку.

Звісно, такий стан справ із організацією державного фінансового контролю за оподаткуванням суб'єктів малого підприємництва зрозуміти можна. По суті, це наслідки, мабуть, того, що фінансова незалежність органів місцевої влади від центральних державних органів щодо прийняття рішень у реалізації податкової політики й надалі залишається обмеженою.

Тому, звертаючи увагу на недостатність організаційної складової в проведенні спостереження за сплатою податків суб'єктами малого підприємництва та вжиття відповідних заходів через механізм податкового регулювання на місцях, доцільно відзначити незначну частку сплачених ними податків до місцевих бюджетів Хмельницької області, за даними якої здійснювався статистичний аналіз (табл. 1). Усе це дає підстави стверджувати, що за останні роки роль малого бізнесу у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів помітно зменшується, оскільки частка його податкових надходжень у 2006-2008 рр. становила відповідно 19,7%, 15,4% та 16,2%. Подібні тенденції мають місце у Волочиському, Деражнянському, Новоушицькому, Полонському, Старокостянтинівському районах та в м. Нетішині, а в Красилівському та Славутському районах ці показники є одними з найменших в області (11,0% та 9,7%). Звісно, це не може стосуватись Теофіпольського району, в якому вони збільшилися в 1,9-2,0 рази або до 32,2% у 2008 р., хоча, порівняно з 2007 р., тут також спостерігається зниження податків на 0,5 відсоткових пункти.

Загалом зниження платежів від суб'єктів малого підприємництва найхарактерніше проявилось у 2007 р., в якому відхилення становило 4,3 відсоткових пункти по Хмельницькій області. Зазначені результати аналізу наштосують на думку і про вплив світової економічної кризи, що не могла не позначитись на надходженнях платежів до місцевих бюджетів від суб'єктів малого підприємництва в одній із областей нашої країни.

Не менш важливим у спостереженні є відстеження обсягів реалізації продукції (робіт, послуг). Використовуючи дані Регіональної програми, зауважимо, що у 2006-2008 рр. відбулось їх помітне зростання. Так, у 2007 р.

цей показник становив у грошовому еквіваленті 1780,0 млн. грн. (темپ зростання 116,9 %) та 1992,5 млн. грн. у 2008 р. (при темпі зростання 111,9 %).

Таблиця 1
Частка податкових надходжень малих підприємств у доходах місцевих бюджетів Хмельницької області (%)

Міста та райони області	Роки			Відхилення (в. п.)	
	2006	2007	2008	2007 р. від 2006 р.	2008 р. від 2007 р.
Білогірський	18,7	22,7	21,8	4,0	-0,9
Вінковецький	30,9	26,6	26,7	-4,3	0,1
Волочиський	19,2	15,5	16,8	-3,7	1,3
Городецький	23,9	23,3	24,8	-0,6	1,5
Деражненський	27,9	18,8	19,0	-9,1	0,2
Дунаєвецький	22,7	19,8	21,0	-2,9	1,2
Ізяславський	17,6	14,9	17,3	-2,7	2,4
Кам'янець-Подільський	13,9	14,1	14,8	0,2	0,7
Красилівський	9,5	8,0	11,0	-1,5	3,0
Летичівський	21,7	20,5	20,5	-1,2	0,0
Новоушицький	24,3	15,5	16,0	-8,8	0,5
Полонський	21,4	19,7	19,7	-1,7	0,0
Славутський	10,2	9,1	9,7	-1,1	0,6
Старокостянтинівський	17,0	15,0	15,1	-2,0	0,1
Старосинявський	22,1	20,0	23,0	-2,1	3,0
Теофіпольський	16,3	32,7	32,2	16,4	-0,5
Хмельницький	25,0	23,1	24,1	-1,9	1,0
Чемеровецький	18,7	15,6	15,8	-3,1	0,2
Шепетівський	12,3	11,5	13,2	-0,8	1,7
Ярмолинецький	25,6	21,0	22,8	-4,6	1,8
м. Хмельницький	22,5	18,9	22,5	-3,6	3,6
м. Кам'янець-Подільський	22,1	22,5	21,3	0,4	-1,2
м. Нетішин	8,8	6,6	5,0	-2,2	-1,6
м. Славута	11,9	12,1	14,2	0,2	2,1
м. Старокостянтинів	12,3	12,4	11,0	0,1	-1,4
м. Шепетівка	12,3	12,4	11,0	0,1	-1,4
Разом по області	19,7	15,4	16,2	-4,3	0,8

Примітка. Розраховано за даними [8, с. 48].

Безумовно, наведені два показники не дають підстав стверджувати про основну причину зменшення частки податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, оскільки темпи росту обсягів виручки інших суб'єктів господарювання, не віднесених до малих підприємств, може випереджати темп зростання реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва, що

й вплине на їхню величину. Крім цього, потрібно враховувати й інші показники фінансово-господарської діяльності цих суб'єктів (собівартість, ціновий чинник за видами продукції (послуг), зростання (зменшення) товарних запасів на підприємствах, фінансовий результат до оподаткування за даними податкового обліку тощо), а також рівень податкового навантаження при сплаті єдиного податку за обраними платниками податковими ставками (6 або 10%), що вже обґрунтовувалось нами в одній із наукових праць [9].

Далі розглянемо в динаміці податкове навантаження на платників єдиного податку Хмельницької області (табл. 2) за рівнем їх галузевої приналежності (виробництво промислових та продовольчих товарів, торгівля та сфера послуг, сільське господарство тощо). Як підтверджує проведений аналіз, частка податків (єдиний податок та ПДВ) у виручці від реалізації продукції за 2007-2009 рр. не перевищує 10,8-11,1%.

Таблиця 2
Сплата податків суб'єктами малого підприємництва
(юридичними особами) Хмельницької області за видами економічної
діяльності у 2007-2009рр. (тис. грн.)

Види економічної діяльності	Кількість платників (юридичних осіб)		Обсяг виручки платників єдиного податку	Сплачено, всього		Частка єдиного податку та ПДВ у виручці (%)
	усього	у т.ч. платників єдиного податку		єдиного податку	ПДВ платниками єдиного податку	
2007 рік						
Виробництво товарів	2672	1165	160 161,8	12 972,7	4705,1	11,0
Торгівля та послуги	8415	2243	227 115,5	20 537,0	3146,7	10,4
Сільське господарство	1710	313	11 997,2	1 080,6	475,3	13,0
Інші	4751	57	8 573,1	836,5	96,0	10,9
Разом	17 548	3 778	407 847,6	35 426,8	8423,1	10,8
2008 рік						
Виробництво товарів	2425	1205	156 446,3	13 525,2	2001,1	9,9
Торгівля та послуги	7017	2412	255 355,7	23 814,7	4118,7	10,9

Сільське господарство	2709	253	12 209,4	1 129,0	304,5	11,7
Інші	5885	253	11 350,7	1 113,9	1581,6	23,7
Разом	18 036	4 123	435 362,1	39 582,8	8 005,9	10,9
2009 рік						
Виробництво товарів	2384	1243	103 985,2	9 177,5	1 895,3	10,6
Торгівля та послуги	7098	2498	236 654,0	22 327,4	3476,4	10,9
Сільське господарство	2845	465	11 012,8	1 025,8	176,4	10,9
Інші	5900	46	9 009,4	869,8	1 220,1	23,2
Разом	18 227	4 252	360 661,4	33 400,5	6 768,2	11,1

Примітка. Розраховано за даними [10;11;12].

Однак звертає на себе увагу значне податкове навантаження (23,2-23,7%) на підприємства, що не належать до вказаних видів економічної діяльності та наведені в рядку "інші" (ряд. 4 табл. 2 за 2008-2009 рр.). Можна припустити, що саме з цих причин їхня кількість у Хмельницькій області зменшилась із 253, у 2008 р., до 46 у 2009 р.

Важливим показником у спостереженні потрібно вважати й відношення суб'єктів малого підприємництва до виконання своїх податкових зобов'язань зі сплати податку на прибуток (за умови, що такі підприємства не застосовують спрощену систему оподаткування). Зауважимо, що в науковій літературі вже тривалий час ведеться полеміка стосовно його визначення. Проте, враховуючи обмеженість цієї статті, залишимо це дискусійне питання іншим дослідникам, а для нашого обрахунку скористаємось методикою, що на практиці використовується податковою службою при визначенні податкового навантаження з цього податку, зокрема, як відношення сплаченого податку до валового доходу, та запишемо результати в табл. 3.

Дані табл. 3 дозволяють дійти висновку про те, що з відібраних нами п'яти малих підприємств лише 2 мають показник податкової віддачі вищий за середньогалузевий. Інші мають недостатній рівень податкової віддачі, і, крім того, знаходяться в зоні ризикових малих підприємств. Відтак, вважаємо, що результати такого спостереження можуть бути джерелом інформації для прийняття управлінських рішень органами місцевої влади у сфері розвитку малого підприємництва.

Таблиця 3
*Результати спостереження
за податковою віддачею платників податків*

Номер підприємства	Види діяльності	Чисельність працюючих, осіб	Вартість власних виробничих фондів (II та III група), тис. грн.	Обсяги операцій за 12 міс., тис. грн.	Податкова віддача, %		Середньо-галузева податкова віддача, %
					за I півр. 2010 р.	за I півр. 2009 р.	
1	Хімічне виробництво	21	323,2	2764,7	0,3	0,37	1,3
2	Харчова промисловість	12	2,3	638,0	0,1	0,2	1,47
3	Машинобудування	10	324,3	1495,8	0,05	0,0	0,73
4	Будівництво	7	0,0	1377,1	6,2	1,8	0,79
5	Оброблення деревини	17	79,3	515,4	2,6	3,7	0,57

Примітка. Розраховано за даними малих підприємств Хмельницького району Хмельницької області.

Отже, проведений аналіз підтверджує зазначене вище припущення, що за відсутності ефективного спостереження під кутом зору державного фінансового контролю втрачається вплив регулюючої функції оподаткування підприємництва, оскільки практична реалізація регіональної податкової політики повинна бути спрямована не лише на забезпечення податкових надходжень до бюджетів, але й не перешкоджатиме розвитку галузей у регіоні, у т. ч. тих, які займають меншу частку в обсязі реалізації робіт і послуг сьогодні (транспорт, будівництво тощо). Не сприяє цьому й відсутність єдиної регіональної методики організації процесу податкового спостереження та оцінки інформації з оподаткування малого та середнього підприємництва. Вважаємо, що здійснити ці завдання можливо і з виокремленням ще одного специфічного виду контролю, зокрема, державного фінансового контролю за сплатою податків в умовах спрощеної системи оподаткування чи спеціальних податкових режимів, за яких створюється не лише пільгове середовище, але й сприятлива атмосфера для ухилень, виявити які традиційними методами податкового контролю не завжди вдається.

Відтак, враховуючи мету та завдання цієї статті і те, що практичні аспекти контролю загалом достатньо представленні в періодичних виданнях, більш предметно зупинимось на одному з його методів, зокрема, на спостереженні, яке, на нашу думку, може успішно застосовуватись у державному фінансовому контролі за сплатою податків.

Останнє особливо важливо якщо врахувати те, що навіть у новому проекті Податкового кодексу України він не має окремого визначення, а ототожнюється з іншими методами, зокрема хронометражем і обстеженням, оскільки, як прописано в цьому документі: "хронометраж – процес обстеження (спостереження) проведених суб'єктами господарювання розрахункових та інших господарських операцій, який застосовується органами державної податкової служби, з метою встановлення реальних обсягів проведених суб'єктами господарювання розрахункових та інших господарських операцій" [13].

Проте, на нашу думку, метод спостереження не повинен обмежуватись лише обсягами розрахункових операцій, оскільки його призначення набагато ширше. Адже якщо хронометраж чи обстеження можна здійснити за наявності об'єкта контролю (обсягів реалізації, здійснених витрат і т. ін.) або підконтрольного суб'єкта (платника податку), то перший з них дозволяє виявляти такі та інші операції протягом періодів, в яких вони здійснюватимуться і в майбутньому, крім того, будь-якою особою.

Дослідження етимології терміна "спостереження" вказує на те, що він споріднений із такими словами та словосполученнями, як виявити, помітити після уважного розглядання, дослідити кого, що-небудь і т. ін., тобто цілеспрямоване вивчення якогось процесу. Очевидно, що для досягнення поставленої мети можуть застосовуватись різноманітні інструменти, окремі з яких, враховуючи їхню специфічність, будуть властивими саме цьому методу та відрізнятимуть його від інших.

Беручи до уваги вищенаведене, вважаємо, що під спостереженням у державному фінансовому контролі за сплатою податків необхідно розуміти систематичне, цілеспрямоване вивчення процесу формування та фактичного стану об'єктів, баз оподаткування та податкового навантаження, залучення й використання ресурсів, виявлення їх зміни з реєстрацією та накопиченням такої інформації для встановлення у подальшому достовірної величини платежів, дотримання платниками умов обраних систем оподаткування або податкових режимів.

На нашу думку, наведене визначення спостереженню у державному фінансовому контролі за сплатою податків дозволяє виділити таку його суть, за якої встановлюється не лише достовірна сплата податків, але й цільове використання коштів в умовах пільгових режимів, що властиве, власне, не тільки податковій службі, а важливо для інших суб'єктів, зокрема, й органів центральної та місцевої державної влади для регулювання розвитку підприємництва на відповідній території.

Висновки. Визначено, що в умовах спрощеної системи оподаткування та спеціальних податкових режимів найбільш доцільним у сфері державного контролю є державний фінансовий контроль за сплатою податків із застосуванням методу спостереження як одного з найбільш дієвих прийомів проникнення у механізм утворення об'єктів та баз оподаткування,

відстеження способів залучення й використання ресурсів і виявлення їх зміни. Останнє знаходиться своє відображення не лише в актах контролюючих органів, але й в Регіональних програмах, а відтак – сприятиме прийняттю досконалих рішень стосовно оподаткування суб'єктів малого підприємництва, підтриманню їхньої фінансової платоспроможності через податковий механізм, стимулюванню їх розвитку в регіонах за всіма видами діяльностей.

Література:

1. Антипов В. І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення): монографія / В. І. Антипов / Державна податкова адміністрація України, Акад. правових наук України, НДІ фін. права Нац. акад. держ. податк. служби України. – Вінниця: ДП ДКФ, 2006. – 1040 с.
2. Білуха М. Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту: [підручник]. – К.: Манускрипт: ПП “Влад і Влада”, 1996. – 320 с.
3. Брехов С. С. Теоретичні аспекти фінансового контролю за сплатою податкових платежів, податку на прибуток / С. С. Брехов // Вісник нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2005. – № 4. – С. 154-156.
4. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: монографія / Є. В. Калюга. – К.: Ельга, Ніка-центр, 2002. – 320 с.
5. Онищенко В. Організація контролю за сплатою податків у Німеччині / В. Онищенко // Вісник податкової служби України. – 2000. – № 47. – С. 56-59.
6. Онищенко В. А. Податковий контроль (основи організації): [підручник] / Редакція журналу “Вісник податкової служби України”. – К., 2002. – 432 с.
7. Михайлюк В. Д. Вплив нерівномірності оподаткування на розвиток малих підприємств / В. Д. Михайлюк, Ю. Ю. Ярмоленко // Збірка наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції “Облік та фінанси у сучасному менеджменті”. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького інституту МАУП, 2009. – С. 43-46.
8. Лист Хмельницької обласної державної адміністрації від 23.03.2009 № 23/26-13-1255/2009. – Хмельницький, 2009. – 57 с.
9. Синчак В. П. Податковий моніторинг суб'єктів малого підприємництва / В. П. Синчак, Ю. Ю. Ярмоленко // Актуальні проблеми економічного розвитку України в умовах глобалізації: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця: ВТЕУ КНТЕУ, 2009. – Ч. 2. – С. 285-290.
10. Лист Державної податкової адміністрації у Хмельницькій області від 25.02.2008 № 3058/8/1502 – 016. – Хмельницький, 2008. – 5 с.
11. Лист Державної податкової адміністрації у Хмельницькій області від 25.02.2009 № 2883/8/15 – 216. – Хмельницький, 2009. – 5 с.
12. Лист Державної податкової адміністрації у Хмельницькій області від 25.02.2010 № 3118/8/15 – 216. – Хмельницький, 2010. – 5 с.
13. Проект Податкового кодексу України від 15. 05. 2010 р. № 6509 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до проекту: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37984.